

БЕСТСЕЛЕР
THE NEW YORK TIMES

Джонатан Сафран Фоер — один із найбільш неординарних авторів сучасності, володар численних літературних відзнак, зокрема премії від газети «The Guardian» за найкращу дебютну книжку та національної премії США за найкращу книжку на єврейську тему, нагороди «Young Lions» від Нью-Йоркської публічної бібліотеки тощо. Екранізації його творів мають тисячі шанувальників у різних країнах, а кінострічка, знята за романом «Всього ясно», здобула неабиякий успіх у глядачів зі всього світу.

Дорогий Джонатан!

Я впав у краску, прочитавши твого листа, у якому ти ізвещаєш про своє поновлення в універсі в теченні останнього года. Мені ше, между прочим, нада буде провчитися 2 роки. Шо робити дальше, я ше не придумав. Много вещей, про які ти мені писав у липні, лишаються для мене важними, наприклад то, що ти казав про поіски снів, тоїсть коли ти бачиш класний і повний смисла сон, то потом обізательно метаєшся, щоб його знайти. Наверно, ти говорив це убедительно.

Я довго не рішався про це писати, но всьо таки напишу. За якесь время у мене вже буде достаточно «зелені», щоб насобирати на білет на самольот до Америки. Батя про це не знає. Він думає, що я всі деньги трачу на «скачках», но я вместо них часто брожу пустими пляжами й так економлю собі валюту. Когда я шатаюся по пляжах, то думаю, який ти щасливий.

Джонатан Сафран Фоер

Всього ясно

БЕСТ-СЕЛЕР THE NEW YORK TIMES

Джонатан Сафран Фоер

РО-МАН ІЗ ПРИГОЛОВИМ СЮЖЕТОМ, СПОВІСНИЙ ДИВ... ВІН ЗАХОПІТЬ ВАС І РОЗІБ'Є ВАМ СЕРЦЕ.

ДЖОН КЕРЛ
ІЛЮСТРАЦІЇ

ISBN 978-617-12-3837-4

9 786171 123837 4

www.bookclub.ua

ДЖОНАТАН САФРАН ФОР

Всім як всім

Роман

ХАРКІВ
2017

КЛУБ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.111(73)
ББК 84(7Спо)
Ф74

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Foer J. S. Everything Is Illuminated: A Novel / Jonathan Safran Foer. —
London : Penguin Books, 2002. — 288 р.

Переклад з англійської *Ростислава Семківа*

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки *Закентій Горобійов*

Літературно-художнє видання

ФОЄР Джонатан Сафран

Всьо ясно

Роман

Керівник проекту *М. Г. Шакура*
Відповідальний за випуск *О. В. Стратілат*
Редактор *С. О. Вербич*
Художній редактор *Ю. О. Дзекунова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. О. Старова*

Підписано до друку 02.08.2017. Формат 84х108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Minion Pro». Ум. друк. арк. 16,18.
Наклад 5000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а, E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано з готових діапозитивів на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р.
www.unisoft.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б

ISBN 978-617-12-3837-4
ISBN 978-0-141-00825-7 (англ.)

© Jonathan Safran Foer, 2002
© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

Просто й неможливо:
ПРИСВЯЧУЮ СВОЇЙ СІМ'Ї

Увертюра перед початком дуже жосткої подорожі

За паспортом я Олександр Перцов. Але всі другани кличуть мене просто Алекс, бо так тупо легше вимовити моє настояще ім'я. Мама мене називає Льоша-не-нервіруй-меня, бо я постійно граю їй на нервах. Єслі хочете знати, чому я її так нервірую, то це тому, що постійно десь лажу з друзями й сію направо-наліво денежними знаками та роблю ще багато такого, що може її дразнити. Батя взяв собі за звичку кликати мене Шапка — то через мою песцову ушанку, яку я носив би даже літом. Ну, тепер він уже мене так не називає, бо я його чотко попросив перестати. Така кличка здалася мені якоюсь дуже вже дитською, а я привик думати про себе як про крутого і креативного пацана. У мене є купа девок, можете мені вірити, і кожна з них називає мене якось особенно. Одна каже «Манюня». Це не тому, що я малий, а просто вона дуже про мене піклується. Інша називає мене «Ночь-без-сна». Доганяєте чому? Є ще одна девушка, яка зве мене Дензнаком. Бо я постійно сиплю перед нею асигнаціями. За це вона передо мною всяко пресмикаєцца. Ше маю младшого брата, який зве мене просто Алік. Це мене не дуже вставляє, але сам брат класний, і тому все окей — я не запрещаю йому так мене називати. Його самого звати Ігорчик, але батя кличе його Раззявою, бо той всігда у шось улізе. Пару днів тому поставив собі фінгал під глазом — неудачно спікірував біля стіни. Ше вам може бути цікаво, як звати мою собачку-сучку. Її собаче ім'я — Семмі Дейвіс Младший-Младший, бо Семмі Дейвіс Младший — любимий співак мого деда, а це сучка-поводир, і вона не моя, а дедова, бо він прикидається сліпим, а не я, канешно.

Мене произвели на світ 1977 року, як і героя цієї історії. Єслі чесно, то життя моя нормальна. Як я вже казав, викидаю багато приколів сам і з другими, но все це стандартні фішки. Мене вставляють американські фільми. Вставляють негри, особливо Майкл Джексон. Уставляє сипати бабками в центрових ночних клубах Одеси-мами. Мені нравляться машини тіпа «Ламбарджині кунташ» і капучіно. Багато девошек хотіли б мати зі мною плотські дела на разних хороших тусовках, у «Ромашці», «Веселих горках» чи в «Бодігарді». Хочете знати, чому стільки девок за мною сохнуть? Через мою унікальну персону. Я простий і страшно прикольний — а все це забойні вещи. Но я знаю кучу людей, які тащатся від спортівних машин і ночних клубів. А тих, хто любить льогкий ненав'язчивий флірт (який всігда кончається липкою простиньою), не почитаеш і на всіх пальцях рук і ніг. Багатьох съодні звати Алексами. Тільки в моєму домі таких іще троє! Тому я з таким запалом підхопив ідею поїхати в Луцьк у ролі переводчика для Джонатана Сафрана Фоеера. То була суперова можливість.

Я пречудово закінчив другий рік англійської філології в універі, що дивно, бо мозок мого препода був повний всякого лайна. Мама так пишалася мною, шо навіть сказала: «Льоша-не-нервіруй-меня! Я така рада за тебе». Я зразу спитав її, чи не купить вона мені за це настоящі кожані штани, но мама скривилася: «Оці калготки?! Нікагда!» Батя тоже пиндючився. Він зразу: «ШАПКА!» — а я йому: «Не називай мене так», — а він мені: «Алекс, мама так тобою гордиця».

Моя мама — дуже скромна жінка. Дуже-дуже скромна. Вона пріє в маленькому кафе за годину їзди від нашого дому. Подає клієнтам їсти й пити. Кажє мені: «Я теліпаюся годину автобусом, щоб увесь день робити те, шо ненавиджу. Знаєш нашо? Раді тебе, Льоша-не-нервіруй-меня! Колись і ти будеш робити для мене те, шо ненавидиш. Це й називається сім'єю». Єдине, шо вона ще не докумекала, так це те, шо я вже давно роблю для неї багато того, шо ненавиджу. Слухаю, як вона до мене говорить. Не нарікаю на свої мінімальні карманні деньги. А я казав, шо й близько не нервірую її так, як би мені хотілося? Не-а.

Не роблю всього цього, бо ми одна сім'я. Стараюся дотримуватися decency. Так казати я навчився від героя цієї книжки. Не роблю цього, бо я не big fucking asshole. Це ще одна фраза, яку він мене навчив.

Мій батя мозолиться на туристичну агенцію «Дорогами предків». Її створили для євреїв, таких, як наш герой, що мають палке бажання покинути благословенну країну Америку й відвідати провінційні містечка Польщі й України. Батіна агенція пропонує послуги перекладачів, гідів і шоферів тим євреям, які хочуть відвідати місця, де колись жили їхні предки. Окей, от тільки настоящего єврея до цієї поїздки я взагалі не бачив. Але то була їхня, а не моя проблема, бо я весь час хотів і був дуже навіть не проти побачити хоча би одного з них. Правду кажучи, до цієї поїздки я був упевнений, що у всіх євреїв повна голова лайна. А як інакше про них думати, якщо вони пересилали моєму баті дуже конкретні суми валюти, щоб приїхати з Америки в Україну? Та потім я зустрів Джонатана Сафрана Фоера і, якщо чесно, у його голові не помітив ніякого лайна. А він настоящий єврей.

Ну, а щодо мого братика Разяви (я, до речі, ніколи його так не називаю, тільки Ігорчик), то він просто класний пацан. Я вже бачу, що скоро він стане крутим і креативним мужиком і в його мозку буде багато звілінів. Ми ніколи не говоримо на підвищених тонах, бо він тихоня, но я упевнений, що ми й так із ним добрі друзяки; я не збрешу, коли напишу, що ми просто суперові друзяки. Ігорчика я вчив бути світським чуваком. Наприклад, три дні тому показав йому один журнальчик, щоб він міг оцінити, у яких позах я займався серйозними чоловічими справами.

«Вот шістдесят дев'ять», — сказав я, розкривши перед ним порнографічний журнальчик. Я вказав на картинку двома пальцями, щоб він її не пропустив. «А чому це шістдесят дев'ять?» — запитав він, бо ще з народження був страшно любозитним. «Цю позу придумали в 1969 році. Мій друг Гріша навіть знає друга племінника автора цього винаходу». «А що робили до 1969 року?» «Просто брали в рот і облизували, но не одночасно». Раз я взявся за братика, то скоро він у цій справі стане справжнім експертом.

З цього часу й починається моя історія...

Но спочатку я просто не можу не описати свою привабливу наружність, щоб ви її оцінили. Я однозначно високий. Нема такої жінки, яка була б вищою за мене. Усі вищі за мене жінки, яких я знаю, — лізбіянки, і 1969 рік, ясно, відкрив для них широкі горизонти. У мене шикарне волосся з проділом посередині. Це тому, що мама, як я був іше дуже маленький, всігдa робила мені проділ збоку, а я, щоб пограти їй на нервах, став чесатися інакше. «Льоша-не-нервіруй-меня! — казала вона тоді. — З такою причоскою ти виглядиш умственно отсталим». Це вона не спеціально, сто процентів. Мама часто говорить то, чого зовсім не має на увазі. У мене аристократична улыбка, і я люблю підколювати людей. Мій торс виглядає мегакрутим, хотя зараз йому трохи не вистачає м'язової активності. Мій батя товстий, і мама тоже огрядна. Но це мене не волнує, бо я тільки виглядаю грубим, по факту то всьо м'язи. Ше осталося описати мої очі, і можна починати історію. Очі в мене голубі з блеском. Ну, тепер можна розказувати.

Одного разу баті подзвонили з американського офісу агенції «Дорогами предків». Їм нада був шофер, гід і переводчик для хлопця, який приїде в Луцьк в началі липня. Це була проблема, бо в липні¹ Україна готувалася святкувати першу річницю своєї ультрасучасної Конституції, що переповнювало всіх нас патріотичними почуттями, а тому багато хто планував на ці канікули рванути за границю. Через це гідів та інших знайти було неможливо, як і тоді, коли в 1984-му відбувалася Олімпіада. Але батя в мене всіх тримає під каблуком і всігдa получає то, шо хоче. «ШАПКА! — сказав він мені по телефону, коли я сидів удома й дивився найкрутіший з усіх документальних фільмів «Зйомки трилера». — Який це язык ти вчив цього року в універі?» Я відповів: «Не називай мене «ШАПКА»!!!» «Олександрє, — сказав він, — яку мову ти вивчав цього року в університеті?» «Англійську», — відповів я. «Успішно?» — запитав

¹ Усі фактологічні дані подано за оригіналом. (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

він. «Розмовляю вільно», — сказав я, передбачаючи, що він буде гордитися цим і таки купить накидки на крісла із зебрової шкури, про які я так давно мічтав. «Прекрасно, ШАПКА», — сказав він. «Не називай мене так!» — ще раз сказав я. «Прекрасно, Алексє! Прекрасно! Ти мусиш скасувати всі свої плани на перший тиждень липня». «У мене нема ніяких планів», — відповів я. «Уже є», — пояснив він.

Настав час згадати про мого деда, який тоже грубий і навіть товстіший, ніж мої батьки. Окей, розкажу і про нього. У деда золоті зуби й густа рослинність на обличчі — кожного дня із самого ранку він довго розчісує свою пишну шевелюру. Майже п'ятдесят років дед горбатився на різних роботах, найбільше — у колгоспі, а потім став воділюю. Нарешті його найняли в «Дорогами предків», де він начав фігачити ще в 1950-х годах і працював аж донедавна. Зараз він пішов на заслужений одиш і живе недалеко на нашій вулиці. Моя бабушка померла два роки тому від раку мозку, і дед після того впав у депресію й парить усім, що він сліпий. Мій батя не вірить, але все одно купив йому Семмі Дейвіса Младшого-Младшого, бо сука-поводир згодиться не тільки сліпому, а й тому, хто страдає від самотності. (Не треба було писати «купив», бо батя не купував її, а просто взяв із притулку для ненужних псів. Це не тільки несправжня сука-поводир, а ще й розумово отстала.) Дед більшу частину дня просиджує в нас удома перед телевізором.

Він часто вичитує мене. «Сашо! — кричить він. — Сашо, не будь таким гниляком! Не будь таким порожнім! Роби що-небудь! Роби що-небудь корисне!» Я ніколи не перечу йому й навіть ніколи спеціально його не нервірую, але я не в'їжджаю, що може зараз стати таким уже корисним? Поки бабушка була жива, він не мав тої страшної привички рипіти на мене чи на Ігорчика. Ми розуміємо, що це він не навмисно, і вибачаємо йому. Одного разу я з'ясував, що дед іногда плаче перед телевізором. (Ця частина історії про мого деда, Джонатан, залишиться між нами, окей?) Якраз транслювали прогноз погоди, тоїсть плакав він явно не через якусь депресивну передачу. А я ж вихований і всігда прикидаюся, що нічого не бачу.

Мого деда тоже звати Олександр. Як і мого батю. Ми були первістками в наших сім'ях і гордимось тим не менше, ніж бейсболом, який (усі це знають) придумали в нас, в Україні. Я теж назву свого первістка Олександром. Якщо хочете знати, що буде, якщо в мене народиться дівочка, то я вам об'ясню. Мій перший дівочкою не буде. Мого деда произвели на світ в Одесі 1918 року. З України він не виїжджав. Найдалше він був у Києві, бо там мій дядько оженився з одною коровою. Коли я ще був пацаном, дед, бувало, повчав мене, що Одеса — саме лучче місто на світі, бо тут дешева водка й дешеві женщины. Він по-всякому прикалувався з моєї бабушки, коли та ще жила, і намекав, як любив других бабів. Але бабушка знала, що то були пусті приколи, і голосно реготала. Він казав: «Ганю, я планірую поженихать вон ту, в розовій шляпці». А вона питала: «І з ким ти планіруєш її поженихать?» А він отвічав: «А з собою». Я в цей час улыбався на задньому сидінні, а вона казала: «Але ти ж не батюшка, щоб женить». А він: «Сьодні ним стану». А вона йому: «Ти сьодні увірував у Бога?» А він їй: «Сьодні я вірую в любов». Батя просив ніколи не нагадувати дедові про бабушку. Він говорив так: «Це заганяє його в депресію, ШАПКА». А я йому: «Не називай мене так». Тоді він: «Це заганяє його в депресію, Алексє. І змушує його думати, що він іще більше сліпий. Хай краще все забуде». Тому я ніколи про неї йому не нагаду, бо якщо я нічого не маю протів, то роблю все так, як каже мій батя. Бо він же крутий в кулачному бою.

Подзвонивши мені, батя набрав деда й сказав, що фрахтує його шофером для нашої поїздки. І якщо ви хочете знати, хто буде гідом, то я вам скажу, що гіда не буде воппе. Батя сказав, що ніякого гіда не нада, бо дед наш і так дуже натасканий у краєзнавчому матеріалі за всі роки роботи в «Дорогами предків». Батя називав його експертом. (Коли він це казав, це звучало переконливо. А зараз, Джонатан, як тобі здається на фоні всього, що з нами сталося?)

Коли ми всі троє мужчин на ім'я Алекс зібралися в батіному домі того вечора обговорити тему, яка на нас звалилася, дед сказав: «Я не хочу. Я пішов на відпочинок не для того, щоб

витворяти такі гімняні речі. З мене хватить». «Мені все одно, що ти думаєш», — сказав йому батя. Тоді дед з усієї моці grimнув рукою по столу й закричав: «Не забувай, хто є хто!» Я подумав, що розмова на цьому й урветься. Але тут батя мене шокірував, сказавши: «Прошу тебе», а далі ще більш странно: «Тату». Мушу признатися, що я в цей поворот так і не в'їхав. Дед повернувся й сказав: «Останній раз. Більше я того робити не буду».

Ми розробили план, за яким мали подобрати героя нашої повісті у Львові на вокзалі 2 липня о третій годині. Далі, за планом, два дні мали теліпатися кругом Луцька. «Луцьк? — запитав дед. — Ти ж не казав, що то буде Луцьк». «Так, Луцьк!» — відповів батя. Дед погрузився в мислі. «Він шукає, звідки родом його дід, — пояснив батя, — а ще якусь Августину, яка врятувала цього діда на війні. Хоче написати книжку про село свого діда». «Ага, — сказав я, — то він шарить?» «Не-а, — пояснив батя, — соображалка в нього примітивна. Американський офіс інформірував, що він дзвонить кожного дня й ставить стоп'ятсот дебільних питань, тіпа чи найде він тут нормальну їду». «Сосіски в нас точно є», — сказав я. «Та ясно! — підтримав батя. — Так що він не зовсім умний». І тут я повторю, що герой якраз виявився навіть дуже нетупим євреєм. «А де це місто?» — спитав я. «Воно називається Трохимблід». «Трохимблід?» — перепитав дед. «Це 50 кілометрів від Луцька, — пояснив батя. — У нього є мапа, і він переконаний, що знає розташування. Усе має бути чин чином».

Батя пішов спати, а ми з дедом іще пару годин дивилися телік. До нас обох усе доходить дуже повільно. (Почті написав, що ми тащимося від цього, але то була б неправда.) Ми дивилися американську програму з рускими субтітрами. Показували китайця, який шарив у гранатомьотах. Ше ми глянули погоду. Дядя з екрана сказав нам, що завтра погода буде несприятлива, але потім нормалізується. Між мною і дедом тоді запала така тиша, що можна було шашкою рубати. Дед заговорив до мене тільки раз, когда йшла реклама гамбургерів із «Макдональдса»; сказав: «Я не хочу трястися десять годин у якесь зачухане місто, щоб догодити розбещеному євреєві».

Початок світу настає часто

18 березня 1791 року чотириколісний віз Трохима Б., перевернувшись, притис (а може, і не притис) його до дна річки Брід. Першими уламки возотрощі, які підіймалися на поверхню ріки, побачили малі близнючки В.: у вирі крутилися змійки білих стрічок, подерта вельветова рукавичка з розчепіреними пальцями, порожні катушки з-під ниток, пікантне пенсне, ягоди малини та агрусу, шматочки лайна, нижня білизна, черепки розтросшеного балона, кровоточили червоні літери на резолюції: *«Хай буде... хай буде...»*

Ханна пхинькала. Кана ступила в холодну воду, піднявши над коліньми зав'язки на холошах бриджив, і загірбала до себе уламки потопленого життя, заходячи дедалі глибше. *«Гей, що ви там робите?»* — волав збезчещений лихвар Янкель Д., кульгаючи до дівчаток і на бігу перечіпаючись об грудки прибережного болота. Однією рукою він схопив Кану, а другою, як завжди, притримував рахівницю, яку за вироком громади штетля мусив носити на шії. *«Вилазьте з води! Ви поранитесь!»*

Чесний торговець свіжою рибою Біцль-Біцль Р. спостерігав за цим гармидером зі свого човна, прив'язаного до одного з його ятерів. *«І що там таке? —* закричав він, обернувшись до берега. *— То ти, Янкелю? Що сталося?»*

«То близнючки нашого доброчесного рабина, — гукнув у відповідь Янкель. *— Влізли у воду, ще котрась пораниться!»*

«Тут впливають такі чудернацькі речі!» — Кана весело сміялася, плюскаючи водою по багатстві, що множилося довкола неї, як на городі. Вона підхоплювала ручки ляльки, і стрілки

прадідівського годинника, і спиці парасольки, і ключ у вигляді скелета. Нові й нові предмети з'являлися в коронах із бульбашок, які розтріскувалися, виринаючи на поверхню. Молодша й необачніша з близнючок, загрибаючи воду, за кожним разом вихоплювала щось нове: жовте коліщатко, тьмаве дзеркальце, пелюстки втопленої квітки — незабудки, потрошені зернини чорного перцю, пакетик насіння...

Проте її трохи старша й обачніша сестра Ханна — геть у всьому схожа на неї, крім зрощених на перенісці брів, — дивилася на все те з берега й плакала. Збезчещений лихвар Янкель Д. обійняв її й притулив головою до своїх грудей, примовляючи: *«Ну-ну-ну, заспокойся... — а до Біцля-Біцля крикнув: — Гребі й привези сюди Доброчесного Рабина. І ще Менашу, того, що лікар, та Ісаака-правника. Швидко!»*

З-за дерева вийшов божевільний поміщик Соф'ювка Н., — чие ім'я штетль пізніше вказуватиме на мапах і внесе до Мормонського перепису, — вийшов із затінку дерев. *«Я все бачив, — істерично закричав він, — я можу засвідчити. Віз їхав надто швидко, як на таке болото (біда запізнитися на власне весілля, але ще більша біда — запізнитися на весілля твоєї дівчини, яка виходить заміж не за тебе), і раптом узяв та й перекинувся, а якщо це не зовсім так, то віз не перекинувся сам, а його перекинуто вітром із Києва, чи з Одеси, чи ще звідкись, а коли й це вас не переконує, тоді я вам розкажу, як воно було: клянуся своїм лілейно-білим ім'ям, що то ангел із камінними крилами зійшов із небес і забрав із собою Трохима, бо Трохим був занадто хороший чоловік для цього світу. А хто не такий? Усі ми надто хороші одне для одного».*

«Трохим?» — перепитав Янкель, дозволяючи Ханні бавитися рахівницею його безчестя. — *Чи не той це Трохим, що був шевцем у Луцьку й помер півроку тому від запалення легень?»*

«Дивіться!» — загукала хихикаючи Кана й підняла над головою Валета Кунілінгуса з порнографічної колоди карт.

«Ні, — сказав Соф'ювка, — того звали Трохум, через “у”. А цього — через “и”. Трохум помер у Ніч Найдовшої Ночі. Ні, зачекай. Ні. Він помер, бо був митцем».

«*І ще!*» — Кана пискнула з радості, підносячи вицвілу карту зоряного неба.

«*Вилізь із води!*» — гаркнув на неї Янкель набагато гучніше, ніж хотів би гаркнути на дочку Доброчесного Рабина чи на будь-яку іншу дівчинку. — *Ти поранишся!*»

Кана побігла на берег. Зорі Зодіаку розпливалися в глибокій зеленій воді, а карта поволі опускалася на річкове дно, щоб лягти там вуаллю на конячій морді.

Віконниці штетля розчахнулися назустріч гармидеру (цікавість була єдиною річчю, яку його мешканці поділяли між собою). Пригода ця сталася на малих водоспадах, що правили за межу між двома частинами міста — Єврейським кварталом і трьома Людськими кварталами. Усі так звані священнодійства — навчання релігії, кошерна бойня худоби, переговори тощо — відбувалися в Єврейському кварталі. А щоденна рутинна — світське навчання, суддівство, торги та інше — у Людських кварталах. Розкарячена між кварталами стояла правостійна синагога. (Сам ковчег був установлений точно вздовж лінії поділу між Єврейським і Людським кварталами з тим розрахунком, щоб один із двох згортків Тори лежав у кожній частині.) Фіктивна лінія поділу, проведена крейдою від Радзивілового лісу до річки, час від часу зміщувалася — утім, не більш як на волосину — у той чи в інший бік, як і співвідношення між святістю та світськістю в містечку, за винятком зміни 1764 року, коли під час Погрому битих скринь усе містечко секуляризувалося. Синагогу в таких випадках розбирали й переносили на нове місце. 1783 року до неї нарешті приробили колеса, і це дало змогу спростити вічну тяганину між єврейськістю та людськістю.

«*Як я розумію, тут щось трапилося*» — сказав, задихавшись, скромний антиквар Шлойм В., який жив на благодійній пожертви, після невчасної смерті своєї жінки ніяк не міг розпрощатися зі своїми канделябрами, античними бюстами й пісковими годинниками.

«*А ти звідки знаєш?*» — запитав Янкель.

«*Біцьль-Біцьль викрикнув мені з човна, як плив по Доброчесного Рабина. Дорогою сюди я стукав, куди тільки міг*».

«То добре, — сказав Янкель, — треба оголосити по штетлю».

«А ви певні, що він неживий?» — запитав хтось.

«Цілком, — сказав Соф'ювка, — не живіший, ніж був до зустрічі власних батьків. Або й іще гірше, бо тоді він принаймні був краплиною в батьковім члені та пустотою в материному череві».

«А ти пробував його рятувати?» — запитав Янкель.

«Ні».

«Прикрій їм очі», — кивнув Шлойм на дівчаток. Тоді швидко роздягся, явивши величезне пузо та спину, щедро вкриту густими чорними кучериками, і пірнув у воду. На гребенях здійнятих ним хвиль застрибали віхті пір'я. Перли без намист і зуби без ясен. Закривавлені віхті, «Мерло» та потрошені кришталіки канделябрів. Сміття від возотрощі стало стільки, що він не бачив власних рук: «Де ж він, де?»

«Знайшов? — запитав правник Ісаак М., коли Шлойм нарешті випірнув на поверхню. — Чи відомо, відколи він там?»

«Він був сам чи з дружиною?» — запитала жалібниця Шанда Т., удова покійного філософа Пінчаса Т., котрий у своїй єдиній значній праці «До праху: з людини ти вийшов і до людини вернешся» доводив, що життя й мистецтво бодай теоретично можна поміняти місцями.

Зі свистом пронісся сильний вітер. Ті, хто в темних закутках вивчав темні тексти, піднесли голови. Коханці, що виправляли-ся та обіцялися, що ручалися й вибачалися, ураз замовкли. Самотній свічка Мордехай Ц. поволі занурив руки в чан із теплим блакитним воском.

«О, дружина в нього була», — втрутився Соф'ювка, запхнувши руку глибоко в кишеню штанів. «Я добре її пам'ятаю. Такі пишні цицьки. О Боже, які то були пишні цицьки! Як таке можна забути? Просто розкіш! Я б віддав усе, що маю, щоби знову стати молодим, о так, о так, і припасти губами до таких цицьок. О так!»

«А ти звідки все це знаєш?» — запитав хтось.

«Колись, іще дитиною, я їздив у Рівне, батько мене посилав. І був у домі цього Трохима. Його прізвище не тримається голови,

проте пам'ятаю, що його звали Трохимом, через "и", і що в нього була молода дружина з пишними цицьками, невеличке помешкання, повне прибамбасів, а ще шрам від ока до рота чи то від рота до ока. Так або так».

*«А ТИ БАЧИВ ЙОГО ЛИЦЕ, КОЛИ ВІН ЇХАВ ПОВЗ? — за-
репетував Доброчесний Рабин, а малі близнючки побігли хо-
ватися під краями його молільного балахона. — ШРАМ БУВ?»*

*«А далі, ай-яй-яй, я бачив його знову, коли ще молодим кру-
тився у Львові. Трохим тоді постачав персики, а може, сливи
у дівочий пансіон. А він не був поштарем? О, звісно, носив лю-
бовні листи».*

*«Живим він бути вже, вочевидь, не може», — запевнив лікар
Менаша, розкриваючи свою медичну валізку. Він відірвав кіль-
ка чистих бланків свідоцтва про смерть, котрі в нього одразу ж
вихопив вітер, щоб розвісити їх на гіллі найближчих дерев.
Деякі опадуть із листям у вересні, а інші — разом із дерева-
ми кількома поколіннями пізніше.*

*«Та навіть як він і живий, ми не зможемо визволити його», —
проказав Шлойм, обтрушуючись від води на великому каме-
ні. — Доки не спливе все, що в ньому є, добратися до воза не-
можливо».*

*«УХВАЛИТИ ПОВИННА ГРОМАДА», — вигукнув Добро-
чесний Рабин, переходячи на ще більш авторитетний тон.*

«То як його звати?» — допитувався Менаша, слинячи олівця.

*«У нього точно була жінка?» — непокоїлася жалібниця Шан-
да Т., притискаючи руки до грудей.*

*«А дівчатка щось бачили?» — раптом запитав золотих справ
майстер Аврум Р., котрий сам жодних обручок не носив (хоча
Доброчесний Рабин уже й натякав йому на одну дівчину в Лод-
зі, котра могла б його ошчасливити).*

*«Дівчатка не бачили нічого, — відповів Соф'ювка. — Я ба-
чив, що вони не бачили нічого».*

І тоді обидві близнючки почали плакати.

*«Але ми не можемо покладатися тільки на його слово», —
азначив Шлойм, показуючи на Соф'ювку, який і собі не забар-
рився показати на нього пальцем.*

«Не чіпайте дівчаток, — попросив Янкель. — Облиште. З них досить і так».

До того часу майже всі триста з лишком мешканців штетля зібралися навколо, щоб обговорити те, про що нічого не знали. Що менше знали, то затятіше сперечалися. Нічого нового в цьому немає.

Місяць тому виникла така сама суперечка про те, що є корисним для дітей, — завершилося все діркою від бублика. А ще два місяці до того затято й кумедно сперечалися про вживання латинського або кириличного шрифтів, а ще перед тим — про польську ідентичність, і ця розмова багатьох довела до сліз, декого — до сміху й породила ще більше запитань. Тим часом попереду вимальовувалися нові приводи для суперечок. Вічне питання всіх часів — від початку (хай коли б він настав) і до кінця. *З праху і в прах?*

«А МОЖЕ, — сказав Доброчесний Рабин іще голосніше, піднімаючи вище руки, — МИ НЕ ПОВИННІ ВИРІШУВАТИ ЦЮ СПРАВУ. А ЯКЩО МИ НЕ ЗАПОВНИМО СВДОЦТВО ПРО СМЕРТЬ? ПОХОВАЄМО ТІЛО, ЯК ГОДИТЬСЯ, СПАЛИМО ВСЕ, ЩО ПРИБ'Є ДО БЕРЕГА, І ХАЙ ЖИТТЯ ТРИВАЄ ДАЛІ ПЕРЕД ЛИЦЕМ ЦІЄЇ СМЕРТІ?»

«Але ж нам потрібна якась ухвала», — здивувалася цукерниця Фройда Й.

«Не потрібна, якщо громада вирішить без ухвали», — виправив Ісаак.

«Може, спробувати повідомити його дружині?» — тихо сказала жалібниця Шанда.

«А може, почати збирати всі ці речі?» — перепитав дантист Еліезар З.

У розпалі суперечки старші заледве почули голос юної Ханни, коли вона висунула голову з-під країв батькового молільного покрову.

«Я щось бачу».

«ЩО? — гукнув батько, утихомирюючи інших. — ЩО ТИ БАЧИШ, ДОЧКО?»

«Отам», — показала вона рукою на шумливу воду.

Посеред білих стрічок і пір'їн, в оточенні свічок і мокрих сірників, пішаків, креветок і шовкових серветок, що колихались у воді, як медузи, лежала дівчинка-немовля, ще окутана слизом і рожева, мов серцевина сливи.

Близнючки зникли під краями батькового балахона, немов привиди. Кінь на дні ріки, сповитий у саван перекинутого у воду нічного неба, назавжди заплющив обважнілі очі. Доісторична мураха в персні Янкеля, що пролежала нерухомо в медвяного кольору бурштині ще від часів, коли Ной прибив першу дошку, сіпнула й сховала від сорому голову між своїми численними лапками.

Лотерея, рік 1791

Біцль-Біцль Р. зумів підняти воза з дна ріки через кілька днів за допомогою кількох міцних чоловіків із сусідніх Колок, і в його ятери тоді набилося риби більше, ніж будь-коли. Але, розбираючи зітлілі шмаття, вони не знайшли жодного натяку на тіло. З того часу впродовж наступних 150 років громада штетля влаштувала щорічне змагання, під час якого охочі могли пошукати Трохима, хоча нагороду за таку знахідку було відмінено ще 1793 року, — після того, як Менаша повідомив, що будь-яке тіло через два роки у воді починає розпадатися, а тому пошуки не лише стануть безплідними, а й можуть обернутися новими небезпечними знахідками чи, ще гірше, надто багато учасників стане вимагати нагороди за знайдене, — тож змагання стало чимось на зразок невеличкого фестивалю, на якому темпераментні пекарі з родини П. частували охочих неабиякими тістечками, а дівчатка одягалися, як малі близнючки в той доленосний день: у вовняні шнуровані бриджі та полотняні блузки з блакитними комірцями, схожими на метеликів. Із найдалших куточків приходили чоловіки, аби пірнати за повними землі мішечками, що їх Королева Плаву кидатиме в Брід, — лише в одному було золото.

Дехто вірив, що Трохима вже ніколи не знайдуть: мовляв, вода за стільки часу нанесла достатньо мулу й надійно поховала його тіло. Такі розставляли наїдки на каменях обабіч берегів і поминали Трохима, примовляючи щось на кшталт:

«О, бідний Трохим, його не знав я добре, а знати б міг»

або

«Сумую за тобою, Трохиме. Тебе не знав, та сум із дум не йде»

або

«Спочинь, спочинь, Трохиме, з миром. І бережи наш млин».

Дехто вірив, що віз не притис Трохима і його винесло в море разом з усіма таємницями його життя, як пляшку з любовним посланням, котру молода пара романтиків, прогулюючись замріяно берегом, може знайти одного ранку. Можливо, Трохима чи бодай якусь його частину викине хвилями десь на узбережжі Чорного моря чи в самому Ріо, а може, навіть донесе до острова Елліс.

Його могла б узяти в прийми якась смутна вдовиця: поставить йому найвигідніший стілець; щоранку подаватиме свіжу білизну; голитиме обличчя, доки на ньому зовсім не перестане рости волосся; щоночі вестиме до ліжка й шепотітиме всілякі милі нісенітниці в те, що залишилося від його вух; сміятиметься разом із ним, попиваючи вранці каву; плакатиме з ним, читаючи сентиментальні історії; м'яко натякатиме йому на своє бажання мати дітей; нудьгуватиме з ним, захворівши; відпише йому все в заповіті й думатиме про нього, коли помиратиме, знаючи, що він лише вигадка, а тому повірить у нього ще більше.

Дехто твердив, що ніякого тіла взагалі не було. Мовляв, Трохим просто хотів, щоб усі довкола вважали його мертвим, — ото комік. Напакував на віз усе майно, приїхав на околицю безіменного штетля, — котрий за якийсь час стане відомим у всій Східній Польщі своїм щорічним фестивалем на честь Дня Трохима і нестиме своє ім'я, як немовля-сирітка (лише на мапах і в Мормонському переписі штетль фігурував як Соф'ювка / Софіївка), — поплескав востаннє свого коня по крупу й спрямував його з возом на урвище над рікою. Можливо, він утік від боргів? Хотів позбутися невігідного шлюбу? А може, його спіймали на брехні? Чи впливала ця смерть зі способу його життя?

Звісно, дехто наголошував на божевіллі поміщика Соф'ювки, згадуючи, як він сидів голим у фонтані на розпростертій русалці, гладячи її лускатий тухес, гладив і свою найкращу половину, так ніби не припускався при цьому жодної помилки, ніби це норма завжди й усюди. Як його колись знайшли на моріжку перед домом Доброчесного Рабина, обплутаного білими нитками, а він при цьому казав, що зав'язав нитку довкола

вказівного пальця, щоб не забути чогось надзвичайно важливого, проте боявся, що забуде, де в нього вказівний палець, тому обв'язав нитками свій пуцьок, а далі натягнув ще одну від талії до шиї, бо переживав, що й про те забуде, а щоб не забути про цю нитку, протягнув іншу від вуха до зуба й далі — до мошонки й до п'яти; так він користав зі свого тіла, аби пам'ятати про своє тіло, але нарешті міг згадати хіба про нитку. І словам отакого чоловіка ми повинні вірити?

А немовля? Моя пра-пра-пра-пра-прабабця? З нею було ще складніше, бо легко пояснити, як можна загубити в річці життя, але як воно може з неї постати? Гаррі В., котрого вважали в громаді майстром логіки та штатним збоченцем, — який уже багато років настільки безуспішно, наскільки навіть неможливо собі уявити, працював над невеликою роботою «Сила піднебесна», де, як він стверджував, містився найпереконливіший доказ того, що Господь неперебірливо любить навіть неперебірливого коханця, — розпочав довжелезну полеміку з приводу присутності на злощасному возі іншого: там мала бути ще й Трохимова дружина. Напевне, вибудовував здогади Гаррі, її води відійшли саме тоді, коли вони жували перчені яйця в лузі між селами, і тоді, можливо, Трохим погнав воза на небезпечній швидкості, бажаючи довести дружину до лікаря раніше, ніж дитина вискочить на світ, немов рибина з чіпких рук хлопця. А коли хвилі пологового болю накопилися на жінку, можливо, він поклав свою мозолясту руку на її м'яке обличчя, можливо, відірвав на мить свої очі від тряскої дороги й ненавмисне спрямував воза просто в річку. Напевне, віз перевернувся, придушивши тіла своєю вагою, і тоді, десь між останнім подихом матері й останньою спробою батька визволитися, немовля таки народилося. Можливо. Але навіть Гаррі не міг пояснити, де ж тоді поділася пуповина.

Ардиштські Віспи — клан ремісників-курців із Рівного, які палили стільки, що палили, навіть коли не палили, а тому були приречені за рішенням громади довіку бути покрівельниками та сажотрусами — вірили, що моя пра-пра-пра-пра-прабабця — то насправді сам перероджений Трохим. Коли настав

час великого суду і його розм'якле тіло поклали перед Охоронцем славних і непідступних Воріт, щось пішло не так. Він, певне, лишив на землі якісь незакінчені справи. Тому його душа ще не готова була перейти межу того світу, і їй дали шанс виправити те, що попустило попереднє покоління. Усе це, звісно, видається безглуздим. Але чи буває щось більш правдоподібне?

Доброчесний Рабин, котрого більше хвилювало майбутнє дівчинки, ніж її минуле, не зробив жодних спроб пояснити походження немовляти ні для громади, ні на сторінках *«Книги предків»*; він забрав малу на час, поки не вирішиться її доля. Рабин заніс її до правостійної синагоги — тому що навіть дитина, клявся він, не ступить і ногою за поріг синагоги приземленої (що б не трапилося того дня) — і владнав їй тимчасове кубельце в ковчезі зі згортком Тори, поки чоловіки в довгих чорних клобуках на повні груди голосили молитву. *«СВЯТ, СВЯТ, СВЯТ ГОСПОДЬ НА НЕБЕСАХ! ПОВНЕ НЕБО І ЗЕМЛЯ СЛАВИ ТВОЄЇ!»*

Вірні правостійної синагоги вигукували ці молитви вже дві сотні літ, з того часу, як Преподобний Рабин прозрів, що ми насправді постійно потопаємо, а наші голосіння — не що інше, як крик про допомогу з безодні духовних вод. *«І ЯКЩО НАШЕ СТАНОВИЩЕ Є НАСТІЛЬКИ БЕЗНАДІЙНИМ, — казав він (завжди починаючи речення з «і», так ніби те, що він говорив, було продовженням якоїсь його внутрішньої думки), — ТО ХІБА НАМ НЕ ВАРТО ВІДПОВІДНО ПОВОДИТИСЯ? КРИЧАТИ, ЯК КРИЧАТЬ ЛЮДИ В РОЗПАЧІ?»* Тому вони голосили так уже понад дві сотні років.

Вони голосили й тепер, не даючи дитині й хвилини перепочинку, підвішені за пояс до стелі, однією рукою притримуючи шнур, а другою — молитовну книгу, а вершечки їхніх чорних капелюхів обтирали склепіння синагоги. *«І ЯКЩО МИ НАМАГАТИМЕМОСЯ БУТИ БЛИЖЧИМИ ДО БОГА, — провадив своє одкровення Преподобний Рабин, — ЧИ НЕ ПОВИННІ МИ ПОВОДИТИСЯ НАЛЕЖНИМ ЧИНОМ? ЧИ НЕ ПОВИННІ МИ НАБЛИЖАТИСЯ ДО НЬОГО?»* Усе це, звісно, мало глибокий сенс. Діялося це напередодні Йома Кіппура, найсвятішого зі

Зміст

Увертюра перед початком дуже жосткої подорожі	7
Початок світу настає часто	14
Лотерея, рік 1791	21
Увертюра до зустрічі з героєм, а потім зустріч із героєм	35
Книга Повторюваних Снів, 1791	45
Закоханість, 1791—1796	51
Ще одна лотерея, 1791	60
В сторону Луцька	67
Закоханість, 1791—1803	88
Повторювані таємниці, 1791—1943	101
Парад, смерть, пропозиція, 1804—1969	106
Предельно уважний пошук	124
Сонячний Годинник, 1941—1804—1941	139
Закоханість	170
Весілля було просто надзвичайним! Або після весілля все йде на спад, 1941	187
Жертва випадку, 1941—1924	192
Кров і драма, 1934	197
Про то, що ми побачили, коли побачили Трохимбрід, або Закоханість	209

Закоханість, 1934—1941	224
Увертюра до ясності	252
Закоханість, 1934—1941	263
Ясність	279
Весілля було просто надзвичайним! Або завершення миті, яка не має завершення.	289
Перші вибухи, а далі — любов, 1941	293
Тонкощі пам'яті, 1941	295
Початок світу настає часто, 1942—1791	306

• за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093)170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

• на сайті Клубу: www.bookclub.ua
• у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів

e-mail: publish@bookclub.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**

e-mail: editor@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57

e-mail: trade@bookclub.ua

www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55

e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28

e-mail: odessa@bookclub.ua

Фоєр Дж. С.

Ф74 Всьо ясно : роман / Джонатан Сафран Фоєр ; перекл. з англ.
Р. Семківа. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. — 320 с.

ISBN 978-617-12-3837-4

ISBN 978-0-141-00825-7 (англ.)

Двадцятирічний американець Джонатан вирушає до далекої й незнаній ним досі України на пошуки жінки, яка врятувала його дідуся-єврея в роки Другої світової війни. Його помічники — не дуже освічений перекладач Алекс з Одеси, дід Алекса, який удає із себе сліпого, і пес-поводир Семмі Дейвіс Младший-Младший. Їхня подорож до Луцька, а відтак до знищеного єврейського містечка Трохимбрід, перетворюється на феєричну непередбачувану пригоду з безліччю кумедних моментів...

УДК 821.111(73)

ББК 84(7Спо)